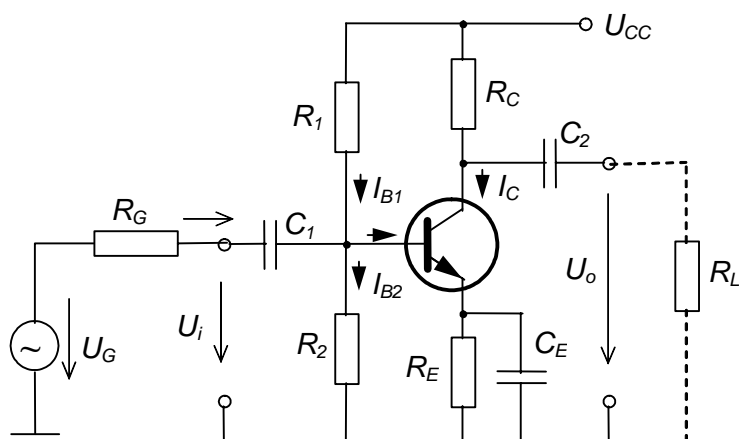

Téma 6. : Analýza jednoduchého obvodu s tranzistorom (S, R)

Zadanie:

Navrhnete (analyzujete) jednoduchý nf striedavý zosilňovač triedy A s *npn* bipolárnym tranzistorom, ak je dané napájacie napätie $U_{CC}=15V$, výstupný odpor generátora $R_G=50\Omega$, odpor záťaže maximálne $20\text{ k}\Omega$, rozkmit výstupného napät'ového signálu ΔU_{CE} minimálne 4 V . Schéma zapojenia je na obr. 7.1.

- (Uvažujte napr. pracovný bod P2 tranzistora KF506 z predchádzajúceho cvičenia Bipolárne tranzistory)

Obr. 7.1. Zapojenie jednoduchého zosilňovača s tranzistorom SE s odporovým deličom v báze.

Upozornenie: priniesť si so sebou kalkulačky a návody na pasívne prvky (budete potrebovať hodnoty odporov vyrábaných vo zvolenej rade E12 alebo E24)

Striedavý zosilňovač sa od jednosmerného odlišuje tým, že zosilňuje striedavý, harmonický signál s určitou frekvenciou alebo intervalom frekvencií. Jednosmerná zložka sa neprenáša.

Oddelenie jednosmernej zložky, zabezpečujú kapacitné väzby. Zdroj signálu je oddelený od zosilňovača kondenzátorom C_1 a záťaž kondenzátorom C_2 . Zapojenie jednoduchého zosilňovača s tranzistorom SE s odporovým deličom v báze je najčastejšie používané zapojenie s dobrými vlastnosťami a stabilitou. Na stabilizáciu pracovného bodu slúžia R_E , R_1 a R_2 . Aby sme prenášali celú periódu, t.j. kladnú aj zápornú polvlnu (zosilňovač triedy A), musíme nastaviť **pracovný bod** tranzistora približne do stredu zaťažovacej krivky.

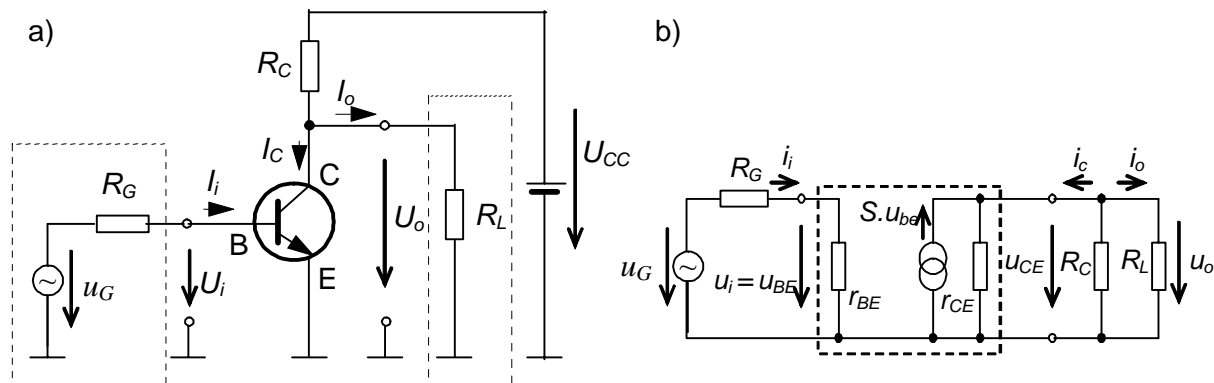
Podklady k realizácii úlohy zadania

Definície a pojmy:

Pracovná oblasť tranzistora je vymedzená oblasť v grafe výstupných charakteristík tranzistora v ktorej sa môže nachádzať pracovný bod tranzistora (obr. 6.3). Je vymedzená piatimi krivkami:

1. zvyškový prúd I_{CEO}
2. saturačné napätie U_{CES}
3. medzná hodnota prúdu I_{Cmax}
4. medzná hodnota napätia U_{CEmax} (prakticky záverné napätie na priechode CB)
5. medzná hodnota stratového výkonu P_{max}

Zaťažovacia priamka je voltampérová charakteristika kolektorového odporu R_C v sérii so zdrojom napájacieho napätia U_{CC} . Prienik zaťažovacej priamky a krivky výstupnej *VACH* dáva pracovný bod (grafické riešenie).

Obr. Error! No text of specified style in document..2 a) Zapojenie tranzistorového zosilňovača so spoločným emitorom, b) náhradná schéma uvedeného zapojenia pre malé zmeny budiaceho napätia (pre malé signály)

Postup pri návrhu nf zosilňovača s tranzistorom v zapojení SE

1. Voľba napájacieho napätia U_{CC} :

Napájacie napätie musí spĺňať podmienku $U_{CC} \geq \Delta U_{CE} + U_{CES} + R_C I_{CEO}$

kde ΔU_{CE} je rozkmit napätia na výstupe.

U_{CES} saturačné napätie je zbytkové napätie na otvorenom tranzistore. Zvyčajne je menšie ako 1V, typicky 0,25-0,5 V.

$R_C I_{CEO}$ úbytok napätia na odpore R_C (rádovo 1 k Ω) pri zbytkovom prúde (kolektor - emitor pri odpojenej báze) $I_{CEO} = 10 \mu A$ (kremíkové tranzistory) je rádovo mV.

2. Nastaviť pracovný bod $\rightarrow I_C U_{CE}$

2.1 Overenie veľkosti zvoleného kolektorového prúdu I_C

- Prúd I_C musí byť menší ako medzná hodnota I_{Cmax} .
- Prúd I_C musí byť oveľa väčší ako zbytkový prúd I_{CEO} .
- Pre stratový výkon platí $U_{CE} I_C \approx P_C < P_{dovol}$
- Overenie predpokladu pre veľkosť vstupného odporu r_i

$r_i > \text{minim } 2R_G$, pričom súčasne platí

$r_i = (R_1 \parallel R_2 \parallel r_{BE})$ dpor R_E sa pre striedavý signál neprejaví - skratuje ho C_E

$$r_{BE} = \frac{\beta U_T}{I_C}$$

$R_1, R_2 \gg r_{BE} > r_i > \text{minim } 2R_G$

2.2 Voľba napätia U_{CE}

Aby sme dosiahli dobrú stabilitu musíme splniť podmienky

- $U_{CPB} > U_{CES} \approx 0.3V \Rightarrow U_{CPBmin} \geq 1V$ (minimalizácia skreslenia)
- $\uparrow U_{RC} \Rightarrow \uparrow A \Rightarrow U_{CPBmax}$
- $U_{CPB} > U_{RE} + U_{CPmin} + |\Delta U_{CE}|$ (výstupný rozkmit signálu ΔU_{CE})
- $U_{CPB} \sim \frac{U_{CC}}{2}$ (tepelná stabilita)
- $U_{CPB} = U_{CC} - 0.5(U_{CC} - \Delta U_{CE} - U_{CES})$ (uváženie stred rozkmitu signálu)

2.3 Určenie odporu R_C

Kolektorový odpor určuje sklon zaťažovacej priamky a tým aj maximálnu hodnotu hodnotu kolektorového prúdu I_{Cmax}

$$I_{Cmax} = \frac{U_{CC} - U_{CES}}{R_C} \approx \frac{U_{CC}}{R_C}$$

Potom $R_C = (U_{CC} - U_{CPB}) / I_{CPB}$. Zvolíme najbližšiu hodnotu odporu R_C z rady E24.

Overíme zmenu hodnoty prúdu I_C , vypočítame novú hodnotu.

3. Potreba teplotnej stabilizácie $\rightarrow I_C, I_B, U_{CE}$

3.1 Zavedenie prúdovej spätnej väzby - Voľba napätia U_{RE} a určenie odporu R_E

Pre dobrú stabilizáciu PB (ak $\uparrow U_{RE} \Rightarrow \downarrow \frac{\Delta U_{BE}}{\Delta U}$) volíme U_{RE} v zapojení SE

obyčajne $U_{RE} \approx (0.1 \div 0.2)U_{CC}$

Platí: $I_C \approx I_E$, potom $R_E = \frac{U_{RE}}{I_E} \approx \frac{U_{RE}}{I_C}$. Zvolíme najbližšiu hodnotu R_E z rady E24.

3.1.1 Overenie vplyvu teploty na stabilitu PB pre zvolené U_{RE}

$$\frac{\delta I_C / \delta T}{I_C} \approx \frac{\delta U_{RE} / \delta T}{U_{RE}} = \frac{2mV / K}{U_{RE}} \text{ tento podiel pri dobrej stabilite je } \sim 0.1\% / K.$$

3.1.2 Overenie teplotného driftu U_{CE} v PB

$$\frac{\delta U_{CPB}}{\delta T} = -2 \frac{mV}{K} \frac{R_C}{R_E}$$

3.2 Stabilizácia I_B pomocou odporového deliča

3.2.1 Voľba prúdov cez delič I_{del}

musí platiť aspoň $I_{del} \sim 10I_B = I_2$, pričom $I_B \approx I_C / \beta$ a $I_1 = I_2 + I_B$

3.2.2 Určenie odporu R_2

$R_2 = (U_{RE} + U_{BE}) / I_2$ platí $U_{BE} \sim 0.6 \div 0.7V$ (napätie na dióde v priep. smere)

$U_{RE} + U_{BE} = U_B = U_{R2}$ (nastavenie bázeového potenciálu). Určíme najbližšiu hodnotu z radu E24.

3.2.3 Úprava veľkosti prúdu I_2

$$I_2 = (U_{RE} + U_{BE}) / R_2$$

3.2.4 Určenie veľkosti prúdu I_1

$$I_1 = I_2 + I_B$$

3.2.5 Určenie odporu R_1

$R_1 = [U_{CC} - (U_{RE} + U_{BE})] / I_1$. Určíme najbližšiu hodnotu z radu E24.

3.2.6 Úprava veľkosti prúdu I_1

$$I_1 = [U_{CC} - (U_{RE} + U_{BE})] / R_1$$

Overíme rozdiel prúdov $I_1 - I_2$. Ak by nebol v tolerancii cca 20 %, výpočet odporového deliča treba korigovať inou voľbou hodnôt odporov z rady a znovu prepočítať.

4. Výpočet ďalších parametrov

4.1 Vstupný odpor r_i

$$r_i = \frac{u_i}{i_i} = R_1 \parallel R_2 \parallel r_{BE}$$

overíme platnosť podmienky uvedenej v bode 2.1d.: $R_1, R_2 \gg r_{BE} > r_i > \min 2R_g$

4.2 Výstupný odpor r_o

$$r_o = \left. \frac{u_o}{i_g} \right|_{U_g=0} = R_C \parallel r_{CE}$$

$$r_{CE} = \frac{1}{h_{22e}} \text{ (výstupná admitancia nakrátko, } h_{22e} \text{ - z meraní, alebo katal.)}$$

4.3 Napät'ové zosilnenie stupňa naprázdno

$$A_U = \frac{u_o}{u_i} = -\frac{I_C}{U_T} (R_C \parallel r_{CE}), \text{ čo zodpovedá hodnote v dB } A_U [dB] = 20 \log |A_U|$$

4.4 Celkové napät'ové zosilnenie stupňa naprázdno do záťaže R_L

$$\left. \frac{u_o}{u_g} \right|_{R_L} = \frac{r_i}{R_g + r_i} A_U \frac{R_L}{R_L + r_o} \text{ pre všetky frekvencie nad } f_{min}$$

$$\text{čo zodpovedá hodnote v dB } 20 \log \left(\left. \frac{u_o}{u_g} \right|_{R_L} \right) = \dots \text{ dB}$$

4.5 Hodnoty kondenzátorov C_1, C_2, C_E

sa určujú na základe hraničnej frekvencie f_c $f_c \leq f_{min}$

Pre všetky RC filtre platí ak $f_c = f_{min}$ (v prípade, že počet RC filtrov je n , tak $f_c \leq f_{min} / \sqrt{n}$)

4.5.1 Kondenzátor C_E

$$C_E = \frac{S}{2\pi f_c} = \frac{I_C}{2\pi f_c U_T}, \text{ potom } C_E \text{ tvorí skrat pre signál s frekvenciou vyššou ako}$$

je $f_c = 1 / 2\pi R_E C_E$ a vyraduje spätnoväzbový odpor R_E . Volíme rádovo μF , aby bol možný maximálny rozkmit zosilneného signálu.

4.5.2 Kondenzátor C_1

$$C_1 = \frac{1}{2\pi f_c (R_G + r_i)} \text{ Kondenzátor } C_1 \text{ - oddeľuje jednosmernú zložku napätia na}$$

báze tranzistora od vstupného zdroja.

4.5.3 Kondenzátor C_2

$$C_2 = \frac{1}{2\pi f_c (r_o + R_L)} \text{ Kondenzátor } C_2 \text{ - oddeľuje jednosmernú zložku výstupného}$$

napätia tranzistora od záťaže.

Po výpočte C_1, C_2, C_E zvolíme najbližšie hodnoty kapacít z radu E6.